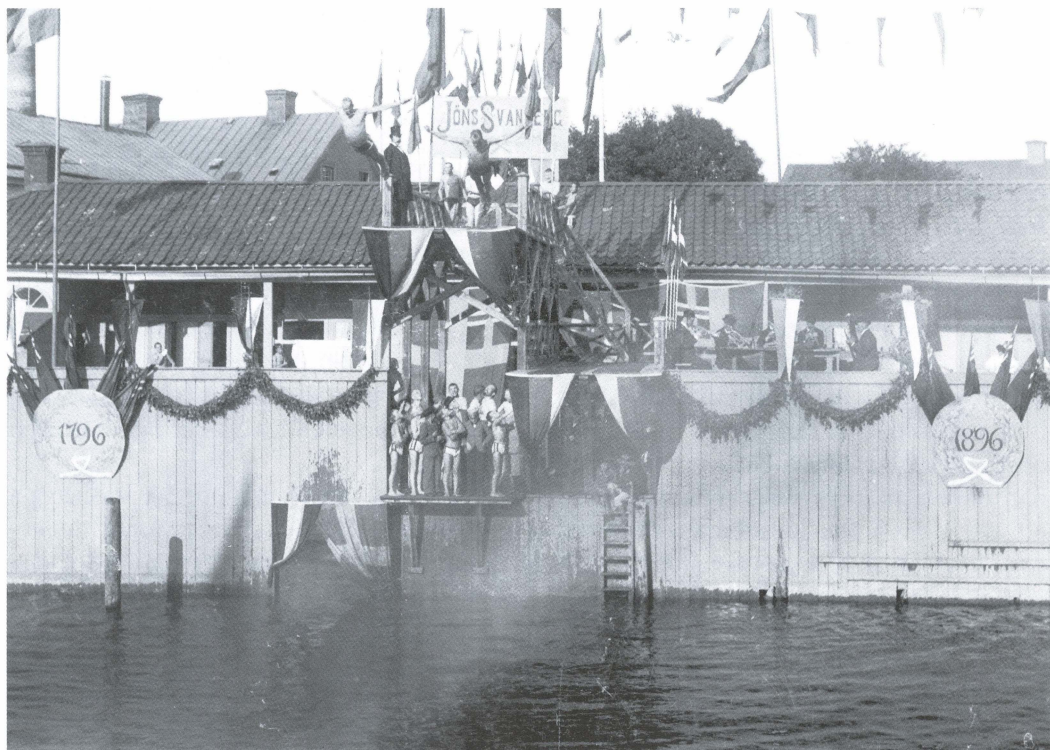

Några uppländska idrottsmiljöer – ett stycke annorlunda kulturhistoria

BERNT KARLSSON

*Kallbadhuset i Fyrisån vilket 1857–1924 var beläget på den östra åsidan i höjd med Eddaspången.
Upplandsmuseets arkiv.*

Stockholmsolympiaden 1912 blev det stora och breda genombrottet för idrotten i Sverige. Centrum för tävlingarna var det nybyggda stadion vid Vallhallavägen, som idag gäller för den äldsta olympiska huvudarenan i världen, som fortfarande är i bruk. Och vilket bruk! Sedan 1912 har här slagits ett 80-tal världsrekord i friidrott och ytterligare ett antal i hastighetsåkning på skridsko. Eftersom stadion ligger på Östermalm och Östermalm i Uppland genom att den gamla landskapsgränsen följer Stockholms ström kan naturligtvis landskapet ta åt sig något av äran för den sällsynt lyckade olympiaden.

Stockholms stadion förkroppsligar i mycket hög grad de olympiska spelen, som inte bara tack vare det strålande vädret skulle tilldelas epitetet "solskensolympiaden". Själva andan under den tid spelen pågick bidrog väsentligt till att förstärka detta omdöme. Den nybyggda arenan, ritad av arkitekten Torben Grut, blev centrum både i olympiabyn och för alla de tävlingsplatser, både i omedelbar närhet och på längre avstånd, som kom att användas under evenemanget. Både ur arkitektonisk och idrottshistorisk synvinkel är Stockholms stadion ett värdigt minnesmärke, som ständigt kommer att erinra om denna arrangörmässiga fullträff. Det placerade tveklöst Stockholm på idrottens världskarta för all framtid.

Stadion var i första hand specialarena för friidrott, även om flera andra OS-

grenar kom att avgöras här. För maratonlöparna, vars tävling ägde rum den 14 juli, var stadion både start- och målplats. De tävlande sprang ut på uppsalavägen men kom aldrig ända fram till Uppsala. Av naturliga skäl fick löparna vända i Sollentuna för att distansen skulle bli den korrekta. Vändpunkten markerades av en hög granitobelisk, som än idag faktisk spelar rollen av ett mycket konkret minnesmärke, för att inte säga milstolpe, vad gäller idrottens utveckling i landet och landskapet. Maratonlöparna kom således inte ens till Uppsala läns gräns. Dit återstod det den gången ytterligare 40 km. Idag skulle det ha varit bara 25 km efter 1971 års länsgränsjustering.

Men olympiaden hade ändå gjort ett nedslag i länet, redan före det att maratonloppet genomfördes. Den 7 juli, precis en vecka innan, avgjordes landsvägsloppet på cykel. Banan gick runt Mälaren, en så tidigt som ett par decennier före olympiaden etablerad tävlingsdistans. Här kördes det första nationella loppet "Mälaren runt" 1892.

Starten för olympialoppet skedde på Liljeholmsbron och sedan cyklade de tävlande i högervarv med "vändpunkt" och passerkontroll i Köping. Målet var däremot förlagt till Stockholms stadion. Distansten blev hela 310 km, den längsta för ett olympiskt cykellopp både dittills och därefter. Tävlingen avgjordes dessutom som tempolopp, vilket innebar att den pågick i nästan 18 timmar från det att

förste man startade kl. 02.00 på natten till att siste man passerade mållinjen strax före 20.00, när dagen börjat övergå i kväll.

Mellan Enköping och Bålsta genomfördes därmed en olympisk tävling i vad som idag är Uppsala län.

Redan i Eskilstuna hade slutsegraren Rudolph Lewis från Sydafrika dragit ifrån sina medtävlare och ledde då med 10 min, ett försprång som sedan ökades successivt. Väl framme i Köping var avståndet till närmaste man en kvart. Här låg Uppsalas Ragnar Malm på bronsplats, distanserad med ytterligare en minut av tvåan.

När de tävlande kom till tidskontrollen i Enköping ledde den blivande guldmedaljören Lewis med 13 min. Ragnar Malm från Uppsala Cykelklubb belade som bäste svensk 11:e plats, en placering som han också behöll till Bålsta. Till målet i Stockholm klättrade "Ragge" Malm upp till åttonde plats. Bäste svensk blev E. Friborg, som tog sjundeplatsen. Den andre uppsalaåkaren, UCK-aren A.W. Persson, kom nia.

Till skillnad från maratonloppet finns det vid "vändpunkten" i Köping inte något minnesmärke från det olympiska cykelloppet och då naturligtvis inte heller i Enköping eller Bålsta.

Även om idrotten tenderar att bli evig så är enskilda idrottstävlingar förgångliga. De består emellertid – efter att de slutförts – genom resultat och rekordtabeller. Tidningsreportage och tävlings-

arenor bidrar på olika sätt till att konkretisera dem ytterligare och samtidigt bevara dem för eftervärlden. Och om idrott är kultur måste då också idrottshistoriskt betydelsefulla platser ha en självklar kulturhistorisk betydelse.

År 2003 blir Riksidrottsförbundet 100 år genom att klubbslaget som stadfäste bildande av organisationen föll den 31 maj 1903 i Stockholm. Som ett av många inslag i jubileumsfirandet har RF beslutat att lyfta fram betydelsen av 100 idrottsmiljöer runt om i landet, som på olika sätt spelat idrotts- och kulturhistoriskt framträdande roller. Likt idrottsrörelsen som en landsomfattande folkrörelse, som vunnit fotfäste över hela landet och ut till de minsta och mest avlägsna bosättningsarna skall dessa 100 idrottsmiljöer ges en representativ spridning över samma land. Minst ett objekt skall således kunna komma ifråga för varje län. Så långt möjligt skall det också ges en bred täckning av idrottsrörelsens alla sportgrenar, som på så sätt tydliggör dess allsidighet. Och det kan handla om allt från små och udda platser eller arenor där små och kanske udda händelser ägt rum för länge sedan eller där stora och uppseendeväckande begivenheter skett i modern tid för att nämna några tänkbara urvalskriterier. Det kan handla om objekt, som i vissa fall haft anmärkningsvärd betydelse för en stor publik men i andra fall kanske bara stannat i hjärtat och medvetandet hos en handfull personer.

Sjävklart måste Uppland och Uppsala län spela en framträdande roll i detta sammanhang. Även om inte idrottens vagga precis stod här så sträcker sig ändå idrottens rötter långt bortom Stockholms-olympiaden. Uppsala Simsällskap härleder sin historia ända ner till 1796 och anses därmed inte bara vara Sveriges utan också världens äldsta idrottsförening som är aktiv än idag. Två av sällskapets medlemmar, Lars Fredrik Isander och Anders Fredrik Mollberg, har bägge blivit odödliga genom simhopp de en gång utvecklat och utfört i Fyrisån. Isanderska hoppet och mollbergare i gruppering kunde uppsalaborna se "live" redan i mitten på 1850-talet. Det första kallbadhuset flöt då på tunnor mitt i ån vid vad som idag är Haglunds bro. Här kan man räkna med att Isander hoppade. Så småningom uppfördes ett nytt landfast badhus ungefär i höjd med Eddaspången. Det öppnades 1857 och gjorde tjänst till 1924. Med största sannolikhet var det där som Mollberg fann scenen för sina hoppkonster till uppsalapublikens stora förtjusning.

Vattnet i Fyrisån från den tiden har för längesedan runnit ut i Ekoln och Mälaren och genom naturens självklara lagar ständigt ersatts av nytt. Möjligen har någon bestående H₂O-molekyl från Isanders och Mollbergs dagar återkommit och slunkit förbi i lönnedom? I simmar- och simhopparvärlden är dessa båda herrar välkända personer och per-

sonligheter. Få är ändå på det klara med att det var i detta anspråkslösa vattendrag det hela en gång började.

När det nya Fyrisbadet invigdes 1959 innebar det att landet fick sin första tempererade 50 m bassäng utomhus. Det var på sitt sätt en värdig uppföljning av den sim- och simhoppstradition, som grundlagts i staden mer än 150 år tidigare. Och samtidigt en idrottshistorisk händelse av nationell dignitet.

Uppsala var under flera decennier landets obestridliga cykelhuvudstad. Därtill bidrog cykelfabrikerna Nymans verkstäder med märken som Hermes och senare Crescent samt Josef Ericsson med Fram men inte minst vad Uppsalas tävlingscyklister uträttat som både tävlingsarrangörer och tävlande inom och utanför landets gränser. Klubbnamn som IF Thor, Uppsala CK, SK Fyrishof och CK Uni med cyklister som Ragnar Malm, Harry Stenqvist, Eric "Orsa" Bohlin, Gösta Carlsson, Halle Janemar och Owe Adamsson, tjuotals andra ej att förglömma har bidragit till denna position.

Först var emellertid Uppsala HjulSPORT-förening, bildad redan 1890 och höggredigt medansvarig, när Svenskt Hjulförbund den 13 sept 1891 anordnade sitt första velocipedkappritt "å vägen Alsike-Flottsund-Nontuna" som det annonserades i Tidningen Upsala. Men eftersom tävlingen refererades utförligt i pressen och vägen finns kvar i så gott som ursprunglig sträckning är detta i högsta

grad en bevarad idrottshistorisk miljö med betydande kulturhistoriska förtecken.

Tävlingssträckan mätte 10.000 m och var uppdelad i klasser för höghjulingar respektive "låga landsvägsmaskiner". Gustaf Melin, Uppsala Hjulsporthöjningsförening, segrade bland höghjulingarna, medan Gideon Eriksson, Stockholms Bicycleklubb, var snabbast bland de låga landsvägsmaskinerna. Gideon Eriksson tog också en inteckning i ett nyuppsatt vandringspris efter att ha varit snabbast i ett uppföljningslopp över 1.000 m, som han avverkade på 1 min. 33 1/3 sek., allt enligt cykelsporthistorikern Rolf Pålbrants efterforskningar.

Uppsala Hjulsporthöjningsförening lades av någon anledning ner i juni 1904. Kvarvarande pengar i föreningskassan skänktes till Uppsala Skyttegille för inköpande av fyra mausexgevär. Föreningen är som sagt borta. Om gevären finns kvar är ovisst.

Uppsala Cykelklubb står som årlig arrangör av landets och en av världens äldsta ännu pågående cykeltävlingar "Skandisloppet". Det första loppet kördes redan 1909 under namn av Skandinaviska Cykeltävlingen. Namnet hängde med till 1920-talet, då populärbeteckningen "Skandis" upphöjdes till officiell benämning. Tävlingsbanan har emellertid varierat under årens lopp, varför det är svårt att peka ut någon speciell Skandis-miljö att vallfärda till för cykelpilgrimerna ute i världen.

Ungefär samtida med cykelloppet på Nantunavägen var föregångaren till de kommande svenska mästerskapen på skidor. Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige inbjöd 1893 till en första nationell kraftmätning mellan landets skidfolk. Denna skulle avgöras i Uppsala den sista lördagen i februari. Från Vaksala tull hade en tremilsbana lagts upp österut via Slavsta – Plenninge – Knivsbrunna – Vedyxa – Brunnby – Locksta – Åkerby – Svå – Lunda – Jälla – Vittulberg – Gamla Uppsala – Tunåsen och åter till Vaksala tull. Samer, norrlänningar i gemen och skogsfolk i klass I skulle köra banan två varv, alltså 60 km, medan mellansvenskar och stadsbor i klass II skulle få nöja sig med ett varv eller 30 km.

De bästa i kl. I, 60 km, blev: 1) Lars Olofsson, Arvidsjaur, 5.22.24, 2) J.A. Grubbström, Arvidsjaur, 5.23.41, 3) Petter Mattsson, Jokkmokk, 5.33.41.

Av nio startande fullföljde sex loppet.

Kl. II, 30 km: 1) John Möllersvärd, Uppsala, 2.47.32 2) Korpral Stjerne, Svea Livgarde, Stockholm, 2.47.58 3) E.H. Wiklund, Gävle, 2.48.56.

Av elva startande tog sig tio i mål.

Lördagens längdtävlingar följdes av backhoppning på söndagen vid "...Tunåsen i närheten av Gamla Uppsala. En för detta ändamål lämpligare plats torde icke kunna upplettas i mellersta Sverige...", konstaterade Tidningen Upsala dagen efter hopptävlingarna. Extratåg med 100-tals

*John Möllersvärd segrade på tremilen i det första nationella skidloppet av mästerskapskaraktär i Sverige 1893.
Upplandsmuseets arkiv.*

passagerare avgick från Centralstationen till Gamla Uppsala. Väl framme kunde man lösa numrerad sittplats för 1,25 kr eller numrerad ståplats på bräder för 0,75 kr. Kom man med eget hästfordon, fick man lösa ekipagebiljett. Två hästar betingande ett pris av 3:- och en häst 1,50. Parke- ringsavgifter vid idrottsarrangemang är således inte något modernt påfund.

Drygt tio år senare anordnades den första riktiga biltävlingen i Sverige när- mare bestämt den 12 juni 1904. Starten skedde intill Idrottsparken i Stockholm, olympiastadions föregångare, varpå täv- lingsbanan följde Enköpingsvägen till Litslena, där den svängde av mot Upp- sala för att sedan fortsätta över Flottsund via Alsike och Märsta mot Stockholm, en sträcka på 170 km. Tio ekipage startade. Nio kom i mål. Snabbast var en ingenjör Svensson, som avverkade sträckan på 6 tim. 8 min.

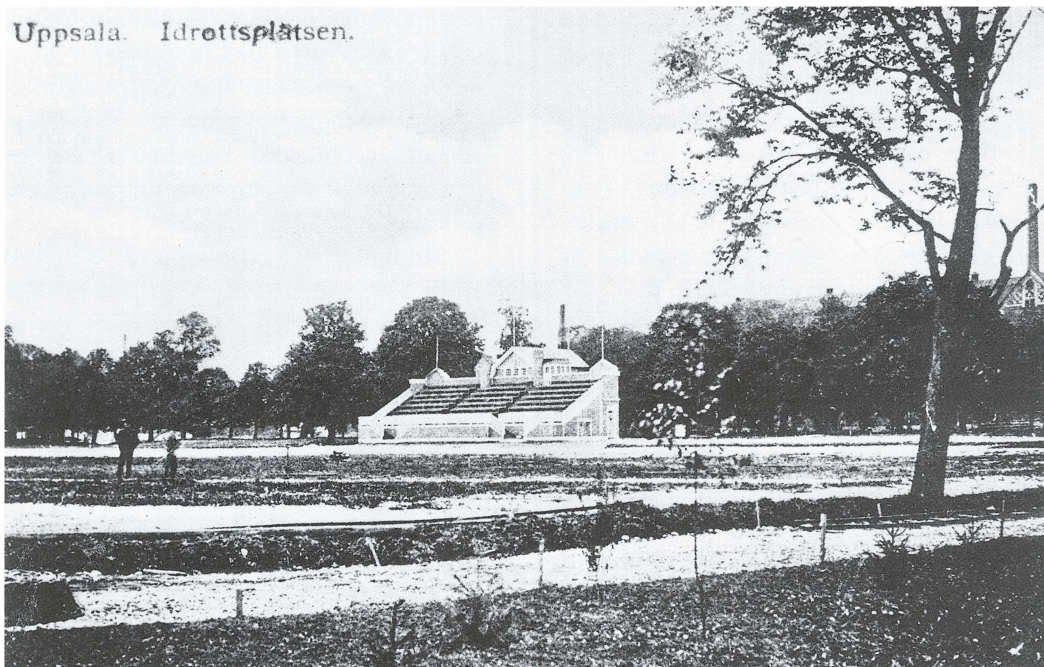
På samma sätt som Stockholms sta- dion gett symbolvärden för idrotten i Stockholm för att inte säga hela landet, har motsvarande roll på ett lokalt och regionalt plan kommit att spelas av idrottsplatserna ute i landskap och län, städer och socknar. Studenternas idrotts- plats har avgjort haft den funktionen inte bara för Uppsala utan också för ett bety- dande omland. Vegavallen i Tierp, Norrtälje ip och Enavallen i Enköping och har på samma sätt spelat motsvaran- de roll på respektive hemort, även om omlandet då varit något mindre. Alla de

här arenorna byggdes primärt för fotboll och friidrott men har under årens lopp också tagit emot åtskilliga andra idrotter: bandy, hastighetsåkning på skridskor, speedway, bancykel, isracing och ameri- kansk fotboll för att bara nämna några exempel.

Studenternas idrottsplats invigdes 1909, Vegavallen 1931, Norrtälje ip 1932 och Enavallen 1934. Alla har hårbärgerat så många idrottsarrangemang under så lång tid att de bara genom mängden för alltid skrivit in sig i uppländsk idrotts- historia. De är alltså även en viktig del av uppländsk kulturhistoria.

1961 fick Studenternas konstfrusen is. När invigningen ägde rum den 11 novem- ber innebar det att den första etappen till det som året efter skulle bli världens största sammanhängande konstisyta var avklarad. 1962 hade Studenternas också fått konstfrusen ishockeyrink med två "ar- mar" som förenade den med bandybanan och möjliggjorde hastighetsåkning på 400 m-bana. Isytan var 10.300 m² eller drygt en hektar. Detta var naturligtvis en idrottshis- torisk händelse med tydligt internationell dimension. Bandybanans idrottshistoriska roll har förstärkts betydligt på senare tid genom SM-finalerna i bandy, det årligen i särklass största arrangemanget inför beta- lande publik i Uppsala län med ett rekord från 2002 på 21.600 åskådare.

Det är emellertid inte nödvändigt att man är en stor och dyrbar idrottsarena för att bli erkänd som kulturhistoriskt intres-

Studenternas idrottsplats invigdes 1909. Upplandsmuseets arkiv.

sant idrottsmiljö. Uppseendeväckande och historiskt betydelsefulla idrottshändelser har, som tidigare nämnts, många gånger ägt rum utanför de egentliga arenorna eller de specialbyggda anläggningarna.

Idrottshistoria har med andra ord inte bara en gång skrivits utan rätt och slätt inletts inom Upplands gränser.

När en första Novemberkåsan på motorcykel genomfördes en iskall och snöbemängd söndagsnatt året 1915 startade tävlingen ståndsmissigt på Stockholms

stadion för att via Enköping fortsätta upp mot Sala och sedan vända åter mot huvudstaden från Lövestabruk. En sista passerkontroll var inlagd vid Östunaberg före slutmålet utanför dåvarande Hotel Anglais. 18 man var anmälda, 17 man startade och av dem tog sig endast en i mål inom respittiden. Det var ingenjören Gunnar Enderlein, Stockholm, men med rötter i Vingåker i Södermanland. Ytterligare två man klarade att ta sig i mål för egen maskin, Gösta Gistrand och Evald Svensson, men först vid elvatiden på sön-

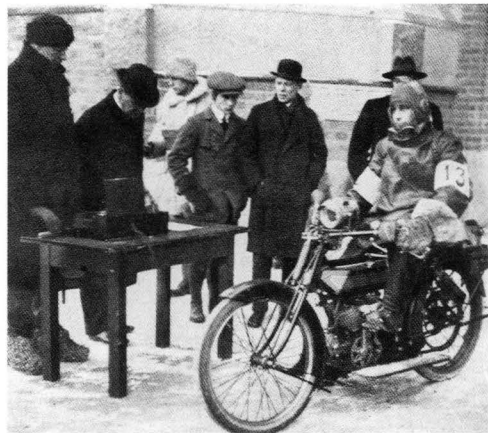

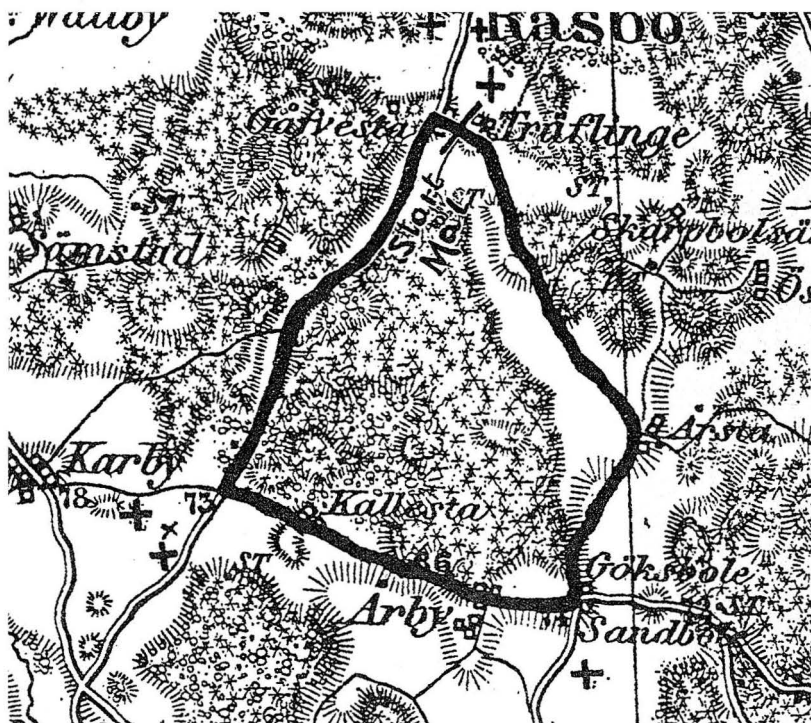
Slagna hjälar efter brutna lopp. Paus vid kontrollstation vid Gamla värdshuset i Lövestabruk under premiärnovemberkåsan 1915. Nedan: Segraren Gunnar Enderlein vid starten utanför Stockholms stadion.

dagskvällen efter att ha kört betydande omvägar.

På den här tiden var tävlingen närmast att likna vid motorcykelorientering. Senare fick den namn av tillförlitlighet för att numera gå under beteckningen enduro. Gamla värdshuset i Lövestabruk liksom Knutby station och just Östunaberg spelade en så viktig roll i den första Novemberkåsan att deras status som passerkontroller förtjänar att hållas i minne även i framtiden.

1930 arrangerade Svenska Motorklub-

Vägarna för Rasboloppets bana 1930 har samma sträckning än idag.

bens uppsalaavdelning, alltså vad som idag är SMK Uppsala, det s.k. Rasboloppet, ett TT-lopp på landsvägarna mellan Gävsta, Kallesta och Sandbo söder om Rasbo kyrka. Ett 20-tal förare, de flesta tillhörande landets motorcykelelit anmälde sig till ett av de allra första hastighetsloppen någonsin på landsväg i Sverige, road racing skulle vi säga idag. Med stöd av strålande solsken och entusiastisk

marknadsföring samlade evenemanget en publik på över 10.000 betalande åskådare en vanlig majsöndag. Hur många idrotts-evenemang i Uppland samlar en publik på över 10.000 idag? De årliga SM-finalerna i bandy på Studenternas, ja. Men i övrigt, då?

Mas-Harry Larsson, SMK:s Dalaavdelning, vann. Han blev 20 år senare mest känd som tävlingsledare för de legenda-

riska TT-loppen i Hedemora. Bland andra deltagare märktes flera av dåtidens största namn som Carl Jonsson, mest känd som "Bogringen", Tore Oscarsson, Kristineham och Ragnar Sunnqvist, tillsammans med upplänningarna Torsten Sjöberg, Häverödal, Carl Andersson, Gamla Uppsala, och Edvin Sagström, Fjärdhundra. Man kan nog räkna med att det betydande lokala inslaget påverkade publiktillströmningen avsevärt.

Första årets tävling blev publikt en mycket stor framgång. Det sportsliga omdömet var mera blandat. Betydande kritik framfördes från förarhåll mot att banan var för smal och för farlig. Den som vill utföra en egen besiktning kan göra det än i dag. De aktuella vägarna följer så gott som exakt samma sträckning med lika många kurvor och backkrön. Och vägbredden har sannolikt endast ökats med några decimeter.

Med hänsyn till det stora antalet åskådare och att banan än idag är så gott som intakt är den väl värdig att proklameras som kulturhistoriskt betydelsefull idrottsmiljö, även om den inte är en idrottsplats i ordets egentliga bemärkelse. Det finns goda möjligheter att vid den intilliggande hembygdsgården i Gåvsta också ge en ram till ett sådant epitete.

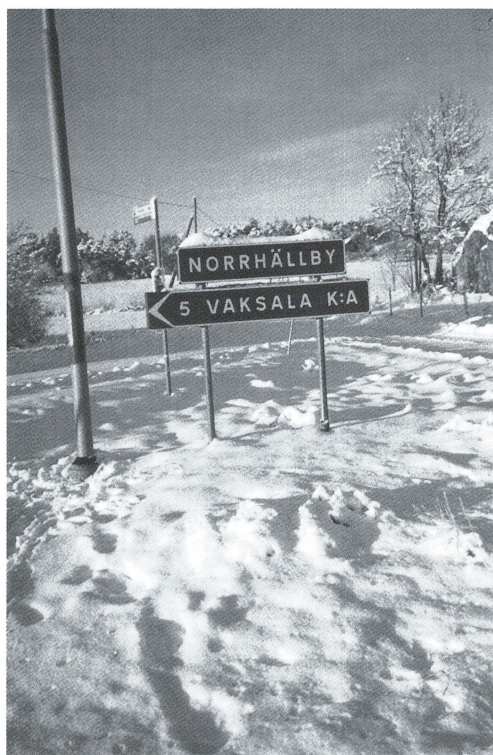
Rasboloppet var tänkt att upprepas, men blev bara en engångsföreteelse, eftersom länsstyrelsen för Uppsala län avslög ansökan om nytt tävlingstillstånd 1931.

Med Tiomilabudkavlen i orientering var det precis tvärt om. Under de isolera-

de och bistra krigsåren på 40-talet krävdes det mycket fantasi för att hålla många idrottsgrenar vid liv och ge dem möjligheter till förnyelse.

Det var då som Silvakompassdirektören Alvar Kjellström födde en ny idé till budkavleorientering för tiomannalag. Dittills hade budkavlar både till fots och per skidor så gott som uteslutande handlat om tre sträckor. Intensiva förberedelser under största hemlighetsmakeri genomfördes vintern 1944–45 och sista helgen i april var det dags. 66 startmän från 70 anmälda lag ställde upp på mitthögen i Gamla Uppsala på lördagseftermiddagen för att lyssna på visdomsord av landshövdingen Hilding Kjellman, innan de efter en enklare måltid på Odinsborg fick ge sig av till den egentliga startplatsen "Vid skogskanten 4 mm. norr y i Norr-Hällby", enligt den dåtida kontrollangivelsen. På slaget 19.00 gick startskottet och tävlingsklockorna sattes igång för den allra första Tiomilabudkavlen från torpruinen av Törnebylund, som en gång varit slutpunkten för Linnés klassiska Jällavandring.

I duggregn gav sig startsträckans löpare av mot den allra första tiomilakontrollen i ett inäghörn intill torpet Sandbacken i Rasbo för att sedan växla över till andra männen på Eksunda idrottsplats i Länna. När tävlingen var över nere i Enebyberg 16 timmar senare visade det sig att SolK Hellas från Stockholm var först med Uppsala IF på tredje plats.

Den första tiomilastarten ägde rum norr "y" i Norrhällby. Foto Bernt Karlsson.

Denna tävling som egentligen skulle bli en engångsföreteelse i ett vid den här tiden annars händelsefattigt vårprogram blev en sådan succé att den måste upprepas året efter. Och året efter detta. Och så har det bara fortsatt år efter år. Och det är mycket därför som den första samlingsplatsen på Torshögen, den första startplatsen vid Törnebylund, den första kontrollen vid Sandbacken och den första växeln på Eksunda fått ett speciellt

utrymme i Tiomilas men också uppländsk orienterings historia.

Många idrottsaktiviteter har börjat under de enklaste förhållanden och sedan vuxit ut steg för steg, någon gång till oanade höjder. Ett bra exempel är Idrottsgården i Gimo och Gimospelen. Tack vare en entusiastisk ledning på 10-talet kom en idrottsplats till stånd. Tävlingar organiserades både sommar- och vintertid. 1914 ägde de första vinterspelen rum och ett halvår senare var det dags för de allra första sommarspelen. Dessa var av naturliga skäl till att börja med mest en lokal och provinsiell företeelse. 1928 fick de nationell status och därmed inleddes en utveckling, som på 1950- och 60-talet gjorde Gimo känt över hela friidrottsvärlden. Redan vid 20-årsjubileet 1934 fanns olympiadeltagaren från Los Angeles 1932, Erik Ny, på plats och vann överlägset 800 m på 1.55,2, medan Thors Anton "Vittinge" Karlsson slog svensk rekord i diskus med 48,09 m. Publikisiffran uppgick till 3.000 med stöd av extratåg från Stockholm på smalspåret via Rimbo och Faringe för 6:- tur och retur Gimo.

I kölvattnet av den framgångsrika Londonolympiaden 1948 fick Gimopubliken vid 35-årsjubileet 1949 se guldmedaljören i tresteg Arne Åhman vinna sin specialgren på 15.15 och dessutom höjdhopp på 1.98. Han försökte också på svenska rekordhöjden 2.02, men det var för högt. Bland andra gimosegrare från

1949 märktes Bertil Albertsson, Rune Larsson, Ragnar Lundberg och Lars-Erik Wolfbrandt, så nog var det klass på tävlingarna redan då. Och de möttes av stort publikt intresse. 4.000 åskådare fördelade på två dagar.

Tävlingarna på 1950- och 60-talet följde ett modifierat landskampsprogram, där egentligen bara löpning 10.000 m och 3.000 m hinder samt släggkastning sänkades. Lördagskvällen slutade på dansbanan i folkparksdelen av Idrottsgården till tonerna av någon regionalt dansband och ofta med scenuppträdande av någon aktuell rikskänd artist. Söndagens friidrottstävlingar avrundades med en fotbollsmatch, där vanligtvis ett förstärkt Gimo IF eller någon slags Roslagskombination mötte något sommarledigt lag från allsvenskan eller div II. Gimos invånarantal ökade flerfallt under sommarspelsdygnet, orten blev känd över hela landet och 1.000-tals värdefulla kronor rullade eller fladdrade in i klubbkassan.

1964 fanns det minst ett 50-tal deltagare med landslagsmeriter med i startfälten. Kvaliteten på tävlingarna bekräftas av segrarförteckningen: 110 m häck: Bo Forsander, 14,0; 400 m häck: Leif Librand, 52,8; 200 m: Bengt Göran Fernström, 21,9; 800 m: Björn Kindberg, 1.52,1; 1.500 m: Yngve Lind: 3.53,6; 5.000 m: Bo Johansson, 14.30,0; längd: Eddie Wingren, 7,05; tre-steg: Lars-Lof Högfeldt, 15,20; höjd: Kjell-Åke Nilsson, 2,08; stav: Tapio Mertanen, 4,50; diskus: Lars Haglund,

54,99 och spjut: Jan Bohman, 64,97. Världskända namn för sin samtid och många av dem säkert också för sin eftertid.

Friidrottstävlingarna avrundades med en fotbollsmatch mellan Gimo IF och GAIS med seger för göteborgslaget med 4-2. Båda kvällarna spelade Bo Douglas orkester upp på dansbanan och på söndagskvällen svarade Tina och Marina, rikskända schlagersångerskor, för scenuppträdande. Allt sammantaget gjorde att det kom storpublik: 1.500 åskådare på lördagen och 3.000 på söndagen.

Idrottsgården finns kvar än idag som centrum för samhällets idrottsliga aktivitet och har byggts ut ytterligare sedan Gimospelens storhetstid. Idag finns här också en välfrekventerad ishall. Ett hastigt besök röjer inte omedelbart något om svunna glansdagar, men många vet och är beredda att skriva under på att detta är en idrottsmiljö med ett alldeles speciellt historiskt djup.

Som det började i Gimo har det börjat och fortsatt på många mindre orter i landskapet och länet. I närbelägna Valö iordningställde ortens ungdomar en enkel idrottsplats vid Strömsbro, där nästan bara kulringen uppfyllde reglementsenliga mått och nationella kvalitetskrav. Men den enkla idrottsplatsen spred mycken glädje och drev fram många liter svett och någon gång kanske också blod och tårar. Flera av ortens friidrottare, som senare i alla fall kom att nå upp till uppländsk distriktselit, började sin bana

här. För den här orten och för många av utövarna och publiken representerar Strömsbro idrottsplats inte bara ett stycke idrotts- utan också kulturhistoria.

För så är det. För var och en finns det platser som mer än andra står för detta. Möjligen gäller det bara en enda person. För egen del tänker jag gärna på 1950-talet och en stor gyttejöl intill Knåpladan på den dåliga vägen mellan Anders Pers' och Grenome i Almunge. Vägen användes på sin höjd någon gång till mycket mycket lokala transporter av jordbruksprodukter och -redskap. Men så blev det bil- eller motorcykeltävling någon lördagskväll och då vallfärdade befolkningen från de omgivande byarna dit för att titta och prata i svarta natten. Och där stod vi i mörkret utan att veta vad som hände när motorcyklar och bilar passerade. Först på måndagen efteråt kunde vi i bästa fall genom notiser och resultatlistor på de enkla sportsidorna i Upsala Nya Tidning eller möjligen Norrtelje Tidning få veta vilka vi sett – eller snarare inte sett.

Det finns således gott om idrottsmiljöer i vårt län och landskap som haft en markerad kulturhistorisk betydelse. Flera har t o m en sådan position att de funnits med i den idrottshistoriska utveckningen i landet och att de därför är mer än väl värda att bli bevarade i minnet men också mera konkret på andra sätt för framtiden.

Litteratur

- Bergmark, Aron: Ur Uppsalaidrottens historia. Uppsala. 1983.
- Hasselberg, Staffan/Pettersson, Arne: Uppsala Simsällskap 200 år, 1796–1996. Uppsala. 1996.
- Karsvik, Einar m.fl.: Uppsala Simsällskap 1796–1946. Uppsala. 1946.
- Olympiska spelen i Stockholm 1912 – officiell redogörelse. Red: Erik Bergvall. Stockholm. 1913.
- Svensk Motor-Tidning. Tidningen Upsala.
- Tiomila 25 år. Redaktör James Engman. Stockholm. 1970.
- Uppländska Idrottsminnen. Medlemsblad för Upplands Idrottshistoriska Förening.
- Uppsala Cykelklubb 75 år. Redaktör Eric T. Hedlund (Skum). Uppsala. 1981.
- Upsala Nya Tidning.
- Valö IK 60 år. Redaktör Per Andersson. Östhammar. 1988.

Bernt Karlsson är ordförande i Upplands Idrottshistoriska Förening.